

Лекція
з курсу:
" ЕКСПЕРТИЗА І АУДИТ ПРОЕКТІВ "
на тему: " Аудиторські послуги та ризики "
(для курсантів та студентів 5-го курсу спеціальності
«Менеджмент(управління проектами)»)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Перелік видів аудиторських послуг та їх відображення в українському законодавстві.
2. Консультування в різних галузях діяльності.
3. Сутність аудиторського ризику.
4. Суттєвість та її вплив на аудиторський ризик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вінокуров В А. Організація стратегічного управління на підприємстві. - М.: ЦЗиМ. - 1996.-160 с.
2. Воронов К. Коммерческая оценка инвестиционных проектов. Основные положения методики. СПб.:ИКФ «АЛЬТ»,1995.
3. Гитман Л.Дж., Джонк М. Д. Основы инвестирования. Пер. с англ. - М : Дело, 1997. - 1001 с.
4. Гончарук Я.А., Рудницький В.С. Аудит. - Львів, Оріяна-Нова, 2004.- 292 с.
5. Пилипенко І.І., Редько О.Ю. Стандарта аудиту та етики / Навч. посіб. - К.: ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2007. -277 с.
6. Ільїна С.Б. Основы аудиту: Навч.-практ. посіб. - К.: Кондор, 2006 р.- 378 с.

1. Перелік видів аудиторських послуг та їх відображення в українському законодавстві.

Діяльність перших аудиторських фірм в Україні полягала у наданні консультацій з питань бухгалтерського обліку, оподаткування, господарського законодавства. Сьогодні інформаційно-консультаційне обслуговування підприємства охоплює широкий спектр аудиторських послуг.

Рішенням АУП від 27 вересня 2007р. № 182/5 затверджений перелік послуг, які можуть надавати аудитори (аудиторські фірми) і цей перелік включає:

1. Завдання з надання впевненості:

- 1.1. Аудит історичної фінансової інформації, зокрема фінансової звітності.
 - 1.2. Огляд історичної фінансової інформації, зокрема фінансової звітності.
 - 1.3. Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації:
 - о оцінка (перевірка) ефективності (відповідності) системи внутрішнього контролю (аудиту);
 - о оцінка (перевірка) ефективності (відповідності) використання виробничих потужностей;
 - о оцінка (перевірка) ефективності (відповідності) функціонування системи управління;
 - о оцінка (перевірка) ефективності (відповідності) системи матеріального стимулювання та оплати праці персоналу;
 - о оцінка (перевірка) ефективності (відповідності) систем управління персоналом;
 - о оцінка (перевірка) ефективності (відповідності) інформаційних систем (технологій);
 - о оцінка (перевірка) ефективності систем інформаційної безпеки діяльності підприємств;
 - о оцінка (перевірка) ефективності (відповідності) систем корпоративного управління;
 - о оцінка відповідності діяльності підприємства вимогам законодавства (податкового, митного, господарського та ін.);
 - о оцінка (перевірка) відповідності управлінських рішень або окремих господарських операцій вимогам законодавства;
 - о економічні експертизи (у тому числі судова за наявності відповідної атестації судового експерта);
 - о оцінка вартості активів (у тому числі незалежна за наявності кваліфікаційного свідоцтва оцінювача);
 - о оцінка (тестування) надійності системи бухгалтерського обліку;
 - о оцінка (тестування) відповідності рівня професійних знань персоналу, задіяного у фінансово-господарській діяльності;
 - о здійснення на замовлення розрахунків (економічний, фінансовий, стратегічний та інші види аналізу) для оцінки стану та результатів господарської діяльності;
 - о перевірка прогностичної фінансової інформації;
 - о інші завдання, які виконуються як завдання з надання впевненості.
- ### *2. Супутні послуги, визначені Міжнародними стандартами супутніх послуг:*
- 2.2. Завдання з виконання погоджених процедур стосовно фінансової інформації.
 - 2.3. Завдання з підготовки фінансової інформації.
- ### *3. Інші послуги, пов'язані з професійною діяльністю аудиторів (аудиторських фірм), визначені Законом України "Про аудиторську діяльність":*
- 3.1. Ведення бухгалтерського обліку.
 - 3.2. Складання фінансових звітів.
 - 3.3. Відновлення бухгалтерського обліку.
 - 3.4. Консультації з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності:
 - о обрання облікової політики;
 - о встановлення та дотримання методології бухгалтерського обліку;
 - о організація бухгалтерського обліку;
 - о консолідація фінансової звітності;

о трансформація звітності за іншою, ніж застосовувана, концептуальною основою;
о інші види консультацій з питань обліку та звітності.

3.5. Консультації з питань системи внутрішнього контролю.

3.6. Консультації з питань оподаткування, у тому числі з організації податкового обліку та податкової звітності.

3.7. Складання податкових декларацій та звітів.

3.8. Консультації з питань застосування інформаційних технологій.

3.9. Консультації з інших питань управління та ведення бізнесу:

о правове забезпечення прийняття (або результатів прийняття) управлінських рішень щодо зміни форм власності, форм господарювання, функцій власності, легітимності окремих господарських операцій тощо;

о організаційне забезпечення управління - структуризація, реструктуризація, перебудова, розробка нової системи обліку, внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту, управління в цілому, розробка внутрішніх інструкцій для посадових осіб, внутрішніх стандартів корпоративного управління тощо;

о інформаційного забезпечення управління - консультування з питань вибору програмних продуктів або технічної бази з автоматизації обліку та внутрішнього контролю (аудиту), розробка схем документообігу, форм внутрішніх документів і напрямів інформаційних потоків у системі управління; проведення тренінгів, семінарів з питань обліку, оподаткування, правового забезпечення та організації управління, безпеки бізнесу тощо;

о управління грошовими потоками, інвестиційної політики.

3.10. Розробка для замовника документів, необхідних для легалізації, організації та здійснення господарської діяльності (статуту, накази, внутрішні норми та правила, посадові інструкції, документи системи стимулювання персоналу тощо).

3.11. Проведення професійних тренінгів для бухгалтерів та керівників з питань, що належать до професійної компетенції аудиторів.

3.12. Представлення інтересів замовника з питань обліку, аудиту, оподаткування в державних органах, організаціях або в суді.

3.13. Інші види аудиторських послуг, надання яких не суперечить стандартам аудиторської діяльності, Кодексу професійної етики аудитора та які не заборонені чинним законодавством України, рішеннями Аудиторської палати України.

4. Організаційне та методичне забезпечення аудиту:

4.1. Розробка і видання методичних матеріалів (вказівок, рекомендацій, практичних посібників, внутрішніх стандартів, програмного забезпечення тощо).

4.2. Проведення професійних тренінгів для практикуючих аудиторів.

4.3. Здійснення заходів з контролю якості аудиторських послуг.

Процес консультування являє собою спільну діяльність консультанта та клієнта з метою вирішення певного завдання та здійснення бажаних змін організації-клієнта. На рис.1 показана схема процесу консультування.

Рис.1. Схема процесу консультування

Процес консультування охоплює два однаково важливих аспекти консультаційного процесу: роботу, для якої був запрошений консультант, і взаємовідносини між консультантом і клієнтом.

Найкраще коли обидві сторони по закінченню роботи будуть задоволені відносинами. Аудиторська діяльність - це підприємницька діяльність, тому аудитору слід пам'ятати, що відмінно закінчене завдання залишає відкриті двері для подальшої спільної праці.

Завершальним етапом консультативного процесу є оцінка. Без неї неможливо встановити, чи виконані поставлені завдання і, чи виправдовують отримані результати витрачені на них кошти. При консультуванні оцінюють перед усім два основних аспекти завдань: переваги, отримані клієнтом, і процес консультування. Звичайні консультативні завдання породжують три види переваг: нові здібності, які виражаються через придбання нових вмінь і навичок; нові системи і форми поведінки (нові інформаційні системи, системи маркетингу, організація семінарів і т.д.); нова ступінь ефективності роботи, яка викликає відповідні зміни в економічних, фінансових, соціальних та інших показниках.

При оцінці процесу консультування слід з'ясувати: як виконаний план завдання, чи був він реальним і чи досягнута його мета; чи забезпечувалися достатня кількість і якість засобів для виконання завдання; чи використовувався надійний стиль консультування і чи відповідав він можливостям клієнта та завданню, яке виконується. Для оцінки можуть використовуватись опитування, бесіди та обговорення при зустрічах. Оцінки доцільно надавати у вигляді короткого звіту, який може стати частиною підсумкового звіту по виконанню завдання.

Робота оформляється підсумковим звітом, який складається в довільній формі. Крім загального огляду виконаної роботи, підсумковий звіт повинен вказувати на реальні переваги, отримані в результаті змін, давати клієнту рекомендації щодо того, що потрібно зробити і чого слід уникати в майбутньому.

2. Консультування в різних галузях діяльності.

Консультування результатів роботи будь-якої організації галузі фінансів аналізуються, перш за все, через фінансові показники. У зв'язку з цим підприємства потребують допомоги в питаннях, що стосуються правильності проведення різних розрахунків, застосування коефіцієнтів. *При аналізі фінансового стану підприємства застосовуються такі коефіцієнти:*

- коефіцієнти, котрі стосуються ліквідності, тобто спроможності організації оплачувати рахунки, коли настає строк платежу;
- коефіцієнти, котрі стосуються ефективності управління, котрі розраховуються через цифри обороту;
- коефіцієнти, котрі відображають структуру капіталу: відношення між позиковим і власним капіталом;
- коефіцієнти, які визначають рентабельність: відношення прибутку до загальної вартості майна, прибутку або до власного капіталу та ін

З точки зору управління оборотним капіталом консультант застосовує підхід, що ґрунтується на аналізі руху готівки. При цьому він шукає шляхи скорочення виробничо-комерційного циклу і збереження готівки.

Важливим моментом є визначення консультантом ефективної структури капіталу, так як вона впливає на довгострокові фінансові рішення. З цією метою аналізується поточна структура та співвідношення позикового та власного капіталу, очікуване надходження та використання готівкових грошей протягом декількох років. На підставі аналізу вносяться пропозиції щодо пошуку нових власних джерел або додаткових позикових коштів, з'ясовується вид цінних паперів, які будуть випущені і час їх реалізації.

Одне із завдань консультанта - визначити платоспроможність організації, тобто її здібність здійснювати всі платежі по процентах і погашеннях боргу до закінчення строків платежу.

Консультанти з фінансових питань можуть активно брати участь в розробці раціональних кошторисів, які включають: планування прибутку; розробку капіталовкладень; витрат на заробітну плату і т.д.

До об'єктів консультування відноситься і прогнозування наслідків інфляції при складанні планів і бюджетів (кошторисів). Консультанти для своїх клієнтів можуть надавати наступні послуги: розробляти, на підставі аналізу сукупної грошової маси, прогнози рівня інфляції; включати інфляційні прогнози в систему стратегічного планування організації; переглядати методи управління оборотним капіталом; встановлювати тісний взаємозв'язок між рівнем інфляції та змінами вартості валюти на зарубіжних валютних ринках.

Консультування малих підприємств. Малі підприємства використовують консультації аудиторів в основному для рішення конкретних оперативних проблем, а саме:

- консультації по всіх аспектах управління, організації праці та розробки проєктів щодо випуску продукції;
- консультації по встановленню цін, веденню бухгалтерського обліку та фінансового планування;
- консультації в галузі маркетингу;
- консультації щодо підготовки документів для отримання позики;
- роз'яснення законів та нормативних актів, включаючи податкове законодавство;
- з організації контролю якості та стандартизації;
- використання комп'ютерних програм і комп'ютерів. Допомога консультантів по роботі з ПК

Досить велика потреба на ринку консультаційних послуг в розробці пакетів програм, виборі і застосуванні сучасних персональних комп'ютерів.

Консультанти допомагають впроваджувати нові системи, розробляти програми для навчання службовців, розробляти і здійснювати політику заохочення новаторства, використовувати техніку для зниження трудомісткості праці. Поряд з розробкою систем консультанти здійснюють навчання персоналу.

3. Сутність аудиторського ризику.

Ризик аудиту, або загальний ризик, полягає у тому, що аудитор може висловити неадекватну думку у випадках, коли в документах бухгалтерської звітності існують суттєві перекручення, інакше кажучи, за неправильно підготовленою звітністю буде зроблено аудиторський висновок без зауважень.

Ризик аудиту має такі три складові: властивий ризик; ризик, пов'язаний з невідповідністю функціонування системи внутрішнього контролю; ризик невиявлення помилок та перекручень.

Властивий ризик-це імовірність суттєвих перекручень залишку за певним бухгалтерським рахунком чи певної категорії операції або можливість перекручень цих показників у комплексі з перекрученнями за іншими рахунками чи операціями, з припущенням, що до них не застосовувалися заходи внутрішнього контролю підприємства.

Ризик, пов'язаний з невідповідністю функціонування системи внутрішнього контролю - це ризик неефективності внутрішнього контролю, що може призвести до помилок та перекручень у залишках бухгалтерських рахунків чи операцій.

Ризик невиявлення помилок полягає у тому, що аудиторські процедури підтвердження не завжди можуть виявити помилки, що існують у залишку за повним рахунком.

Ризик невиявлення безпосередньо пов'язаний з проведенням незалежних процедур перевірки. Зроблена аудитором оцінка внутрішнього контролю й внутрішнього ризику впливає на характер, строки й обсяг аудиторських процедур, які виконуються аудитором з метою зменшення ймовірності невиявлення помилок і перекручень. Певний ризик невиявлення помилок існує завжди, навіть коли аудитор перевірить 100% залишків за рахунками або всі види операцій, тому що більша частина аудиторських доказів має скоріше аргументаційний, ніж підсумковий характер.

Існує взаємозв'язок між ризиком невиявлення помилок та властивим ризиком і ризиком невідповідності системи внутрішнього контролю. За будь-яких обставин,

незважаючи на розміри властивого ризику і ризику невідповідності системи внутрішнього контролю, аудиторі слід виконати незалежні процедури згідно з програмою.

Прийнятний аудиторський ризик - це суб'єктивно встановлений рівень ризику, котрий готовий взяти на себе аудитор. Полягає він у тому, що у фінансовій звітності будуть виявлені похибки після завершення аудиту і подання аудиторського висновку без застереження. Якщо аудитор установлює для себе менший рівень аудиторського ризику, то це означає, що він прагне до більшої впевненості у тому, що фінансова звітність не має істотних погрешностей. Нульовий ризик означав би повну впевненість у цьому, а 100-відсотковий ризик - повну невпевненість. Ступінь ризику може коливатися у діапазоні між нулем і одиницею (від 0 до 100%), але не може бути ні вищим, ні нижчим цих значень. Повна гарантія (нульовий ризик) точності фінансової звітності економічно не доцільна, бо для цього аудиторі необхідно не вибірково, а суцільним способом перевірити всю документацію, а також у разі потреби залучити до проведення аудиту технологів, маркетологів та інших фахівців. Такий аудит буде довготривалим, не оперативним, дорого коштуватиме для клієнта та не завжди сприятиме удосконаленню його діяльності.

Аудиторський ризик можна оптимізувати, якщо дослідити велику кількість аудиторських перевірок однорідних суб'єктів господарювання. Це дасть змогу встановити зміст істотних погрешностей та їх вплив на матеріальні інтереси клієнта й аудитора (аудиторської фірми), а результати досліджень репрезентувати на визначення аудиторського ризику у наступному аудиті на однорідні суб'єкти підприємницької діяльності.

Ризик для бізнесу. Аудиторська діяльність безпосередньо пов'язана з ризиком для бізнесу (підприємницької діяльності).

Ризик для бізнесу полягає в тому, що аудитор (аудиторська фірма) може зазнати невдачі у взаємовідносинах з клієнтом навіть тоді, коли клієнту подано правильний аудиторський висновок. Це можливо у випадках розголошення конфіденційності аудиторського висновку, відсутності рекомендацій щодо прогнозування діяльності клієнта на перспективу. Цей ризик аудитора або аудиторської фірми залежить від таких чинників: фінансового стану клієнта; характеру його діяльності і пов'язаних із цим господарських операцій; рівня кваліфікації адміністрації й облікового персоналу клієнта; термінів проведення аудиту; репутації аудиторів та іміджу аудиторської організації.

Для того щоб запобігти аудиторському ризику або зробити його мінімальним, аудитор має визначити оптимальний обсяг інформації для дослідження, з тим щоб взяти на себе професійну відповідальність. При цьому вартість доказів (свідочств) має бути мінімальною. Для повного забезпечення інформаційних потреб аудитору необхідно вивчити бізнес клієнта та його галузеві особливості. Фінансова звітність відображає своєрідні аспекти тих або інших видів діяльності. Так, аудит страхової діяльності не може бути виконаний із достатньою достовірністю без вивчення особливостей цієї роботи. Неможливо уявити аудиторську перевірку клієнта, який будує мости, без знання технології будівельного виробництва, а також бухгалтерського обліку робіт за ступенем готовності об'єктів. Це стосується також сфери промислового виробництва, транспорту, зв'язку, торгівлі, невиробничої сфери, банків та ін., отже, для проведення аудиту в них необхідно володіти технологією виробництва продукції, робіт, послуг.

Загальноприйняті стандарти аудиту потребують, щоб аудитор володів знаннями систем внутрішньогосподарського контролю для збирання аудиторських свідчень. Це можливо при вивченні організаційних структур, що діють у клієнта, методик спілкування із працівниками компанії-клієнта, складання анкет і схеми документообігу, а також спостережень за діяльністю клієнта.

Внутрішньогосподарський ризик. Оцінюючи внутрішньогосподарський ризик, аудитор повинен врахувати кілька важливих факторів, а саме:

- характер бізнесу клієнта;
- чесність адміністрації;
- результати попереднього аудиту;
- первинний і повторний аудит;
- професіоналізм бухгалтерських кадрів;

- вірогідність привласнення коштів;
- достовірність сальдо на рахунках бухгалтерського обліку.

Ризик контролю. Відповідно до міжнародного нормативу ризик контролю являє собою побоювання того, що недостовірні інформація, що може виникнути і бути суттєвою окремо або разом з іншою недостовірною інформацією, не буде виявлена або своєчасно попереджена системою внутрішнього контролю.

На розмір ризику контролю впливає також факт виявлення помилок, неточностей у системі бухгалтерського обліку попередньою аудиторською перевіркою, що знижує довіру до системи бухгалтерського обліку і збільшує ризик (це повинні враховувати аудитори під час проведення наступних аудиторських перевірок).

В основу оцінки ефективності дії системи внутрішнього контролю покладене припущення аудитора, що існуюча система внутрішнього контролю не зможе виявити допущені суттєві помилки в системі бухгалтерського обліку або не може їм запобігти.

Для того щоб дійти певного висновку з даного питання, аудитор мусить детально вивчити (ще на підготовчому етапі аудиторської перевірки) структуру внутрішнього контролю. З цією метою він вивчає порядок опрацювання даних на підприємстві і встановлює, як здійснюється внутрішній контроль (вручну або автоматизовано) і його дієвість. Це дуже важливо, оскільки аудитор у своїй роботі багато в чому може покластися на результати внутрішнього контролю, якщо він визначить до нього високий ступінь довіри.

Аудитор оцінює такі складові внутрішнього контролю (попередньо оцінивши його спрямованість і вплив на систему бухгалтерського обліку і якість складання фінансової звітності).

Ризик невиявлення. Процедурний ризик (ризик невиявлення) визначає план обсягу тестування для одержання великої кількості аудиторських свідчень. Тому аудитор повинен установити зв'язок між цілями системи внутрішньогосподарського контролю та аудиторської перевірки, визначаючи для кожної статті звіту і окремий розмір процедурного ризику. Коли аудитор готовий узяти на себе великий ризик, свідчень потрібно менше. Отже, необхідно прагнути до мінімізації аудиторського ризику і тоді можна одержати максимум доказів складання аудиторського висновку.

Таким чином, для того щоб підготувати оптимальний план проведення аудиту, необхідно під час розрахунку аудиторського ризику системно враховувати не тільки загальні основні аспекти контролю, а й попередньо оцінити сукупність факторів, що впливають на них. Тільки системний підхід і комплексна оцінка усіх факторів під час розрахунку аудиторського ризику дає змогу скласти прийнятний план аудиту.

4. Суттєвість та її вплив на аудиторський ризик.

Аудиторська перевірка фінансових звітів за МСА має на меті висловлювання думки про те, чи складені фінансові звіти в усіх суттєвих аспектах відповідно до визначеної концептуальної основи фінансової звітності. Концептуальні основи фінансової звітності суттєвості визначають наступним чином:

"Інформація є суттєвою, якщо її пропуск або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів"

Суттєвість залежить від величини суми статті звітності або значущості помилки, пропуском або невірним відображенням господарського факту або результату господарської операції. При цьому для аудитора суттєвість не є якісною ознакою корисності фінансової інформації. Для аудитора розмір та якість суттєвості є певним порогом, перевищення якого на думку аудитора може вводити в оману користувач фінансової інформації та впливати на адекватність його управлінських рішень. Суттєвість, її розмір або якісні характеристики, є **результатом особистого професійного судження аудитора**. Розглядаючи суттєвість, аудитор повинен оцінювати час та обсяг роботи та потенційні наслідки суттєвих викривлень. Для цього, виходячи з положень МСА, на нашу думку аудитор повинен визначити:

1. Потенційних користувачів фінансової звітності та аудиторського висновку.

2. Предмет суттєвого викривлення.
3. Мінімальний розмір викривлення щодо предмету.
4. Загальний негативний ефект всіх виявлених викривлень.

Існує багато варіантів **інтересів користувачів** звітності та аудиторського висновку, про те основні з них можливо певним чином систематизувати (див. табл. 9.1).

Таблиця 1

ПРЕДМЕТ ЗАЦІКАВЛЕНOSTІ КОРИСТУВАЧІВ ЗВІТНОСТІ

Користувачі	Предмет зацікавленості
1	2
Державні фінансові органи	Правильність визначення об'єкта оподаткування. Своєчасність розрахунків по податках та платежах. Правильність ведення податкового обліку. Легальність діяльності. Повнота відображення господарських операцій та їх результатів.
Державні регуляторні органи	Відповідність форми та структури звітності встановленим вимогам, у тому числі галузевим. Значення встановлених коефіцієнтів /індикаторів фінансового стану /. Реальність операцій з статутним капіталом. Реальність фінансового результату. Реальність дивідендних виплат. Впровадження основ корпоративного управління. Легітимність емісій цінних паперів.
Інвестори наявні та потенційні	Платоспроможність. Ліквідність. Реальність фінансового результату. Безперервність функціонування. Ефективність господарської діяльності. Реальність планів та прогнозів (бізнес - планів)
Кредитори	Ефективність господарювання. Ліквідність. Платоспроможність (повернення кредиту). Безперервність функціонування. Реальність техніко-економічних обґрунтувань кредитних заявок. Реальність планів та прогнозів.
Прямі власники (засновники)	Реальність фінансового результату. Доцільність та реальність витрат. Безперервність функціонування. Ефективність управління. Досягнення мети (виконання прийнятих планів та програм). Відсутність шахрайства та обману з боку персоналу.
Учасники (корпоративні власники акціонери)	Реальність фінансового результату. Розмір прибутку. Розмір дивідендів. Структура статутного капіталу. Безперервність функціонування. Прогнозна інформація на майбутнє. Ефективність управління та відсутність розкрадання майна та капіталу.

На сьогодні це безумовно далеко не повний перелік, але найбільш поширений в українському підприємстві та аудиторській практиці.

Предмет суттєвого викривлення може бути досить різноманітним, але для вітчизняної практики на нашу думку його доцільно структурувати наступним чином (див. табл. 9.2).

На практиці виникає проблема визначення конкретного розміру суттєвості викривлення / невідповідності/ та її наступного впливу на звітність та на рішення користувачів звітності або аудиторського висновку.

Таблиця 2

ПРЕДМЕТ СУТТЄВОГО ВИКРИВЛЕННЯ

Предмет	Зміст викривлень
1	2
Господарський факт	Зміна економічної або правової суті господарського факту (бартер імітується як взаємозалік, крадіжка коштів з каси видається за господарські витрати, крадіжка безготівкових коштів імітується як авансові виплати)

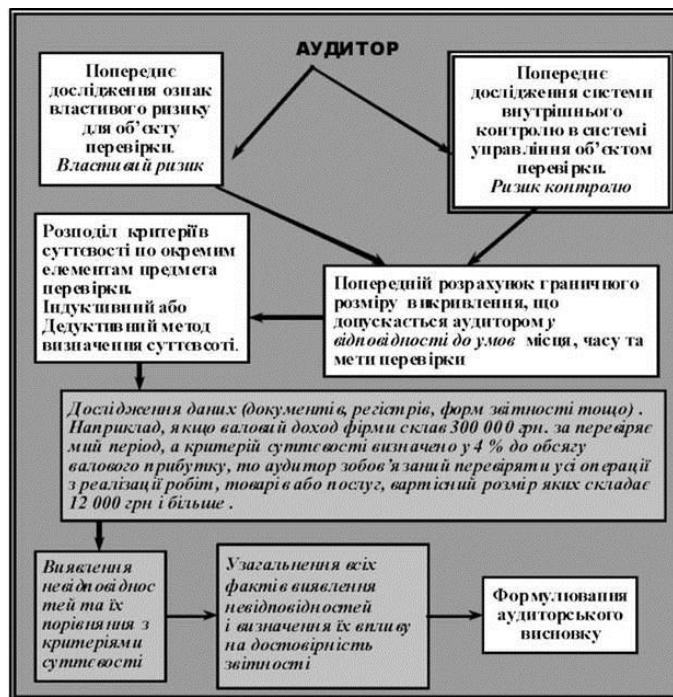
	третім особам, тощо). Недоцільність витрат обґрунтовується планом (кошторисом), наприклад щоквартально здійснюється ремонт службових приміщень. Отримання доходу фізичної особи за рахунок юридичної особи вуалюється безвідсотковим кредитом на 50 років, тощо. Надання переваг та доходу керівництву списується на витрати юридичної особи (наприклад: охорона Директора за рахунок фірми здійснюється не тільки у робочому приміщенні але і на дому у директора, у вихідні дні та поширюється на членів його сім'ї. Або керівник вищого органу управління користується мобільним телефоном підвідомчої юридичної особи, яка сплачує за це гроші та відносить їх на власні витрати). Нелегітимність управлінських рішень керівництва по руху грошових коштів або активів (наприклад без дозволу загальних зборів акціонерів ВАТ)
Первинні документи	Первинні документи, що приймаються до обліку або складаються на об'єкті перевірки не мають доказової або юридичної сили, мають місце підробки підписів або несанкціоновані виправлення. Складання фіктивних за змістом та суттю документів.
Клас рахунків бухобліку	МШП з аналітичного обліку переводяться до запасів матеріалів, орендовані основні засоби показуються як власні, проплати за третіх осіб видаються за довгострокові інвестиції або за аванси. Вуалюються внутрішній рух коштів через " скорочення кореспонденцій" (Кд 311 - Дт. 901)
Твердження звітності	Активів на дату звітності не існує але у звітності вони показані. У звітному періоді ряд операцій не відбувалися але їх результати увійшли у результати звітного періоду. В наявності існує ряд не облікованих активів, придбаних за готівку, але в обліку вони не показані. Ряд витрати звітного періоду насамперед відбулися у попередньому періоді, тощо.
Форми звітності	Показники форм звітності не корелюють між собою. Окремі показник форм звітності не співпадають з даними Головної книги або регістрів синтетичного обліку, тощо.

Мінімальний розмір викривлення визначається самим аудитором і тут не може бути чітких рамок або граничних величин.

Кількісний розмір може мати за базу валюту балансу, сальдо активів, суму чистого прибутку, тощо. Важливо, щоб аудитор розумів і в наступному міг довести, що перевищення такого розміру приводить до того, що звітність викривлює реальний стан речей та вводить в оману її користувача.

Якісна характеристика викривлення теж пов'язана з розміром (сумою) але має ще і негативні правові або економічні наслідки за чинним законодавством. Так це можуть бути ознаки економічного злочину за кримінальним Кодексом України (ст. 212), або ознаки дій, що підпадають під норми адміністративних санкцій за чинним законодавством, тощо.

В аудиторській практиці обраний критерій суттєвості використовується так як показано на рисунку 1.

Між суттєвістю та аудиторським ризиком існує зворотній зв'язок - чим вище рівень суттєвості, тим нижче аудиторський ризик, стверджують МСА 320 (п.10). Якщо аудитор після планування перевірки та конкретних аудиторських процедур визнав, що прийнятий рівень суттєвості нижчий, то аудиторський ризик підвищується. Аудитор це може компенсувати наступним шляхом:

^ Знизити рівень ризику контролю, якщо це можливо, і підтверджуючи такий зменшений ризик додатковими або розширеними процедурами;

^ Знизити ризик не виявлення викривлення шляхом зміни характеру, обсягу та часу запланованих процедур перевірки.

Методичні прийоми визначення суттєвості в аудиторській практиці показано на рисунку 2.

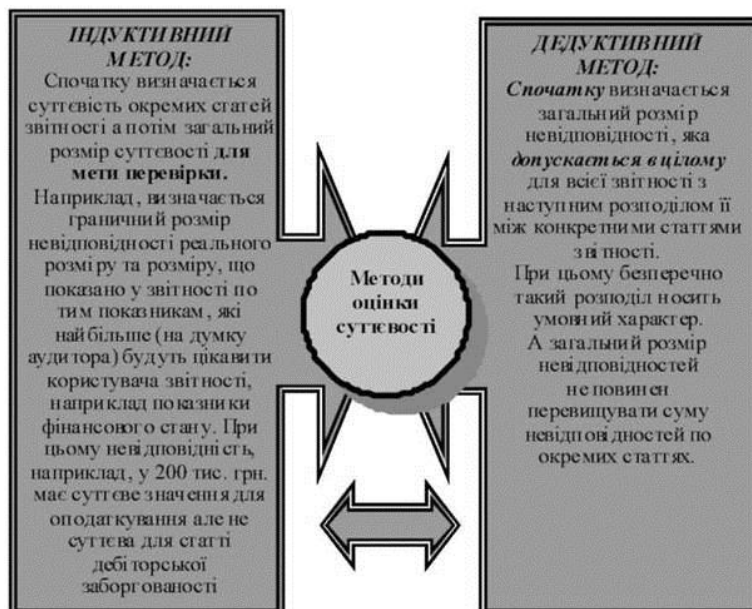

Рис. 2. Методичні прийоми визначення суттєвості в аудиторській практиці

Повертаючись до оцінки ризиків в аудиторській практиці слід зауважити, що західні теоретики аудиту визнають вимірювання ризику у абсолютних або відносних величинах не тільки проблематичним але часто - густо просто формальним. Тому західні колеги використовують такі розміри ризику, як низький, середній або високий, що має абсолютну суб'єктивність судження і такий же рівень відносності (див. табл 3.).

Таблиця 3

ВИДИ РИЗИКІВ ТА ЇХ РОЗМІРИ

Властивий ризик	Ризик контролю	Ризик не виявлення	Аудиторський ризик
<i>Низький *</i>	<i>Низький *</i>	<i>Високий *</i>	<i>Високий *</i>
Низький	Середній	Середній	Високий
Середній	Середній	Середній	Середній
Низький	Низький	Середній	Низький
Високий	Високий	Низький	Низький

о Приклад: Якщо ризик впливу зовнішніх факторів аудитор оцінює як низький або незначний, систему внутрішнього контролю на об'єкті перевірки оцінює як надійну та ефективну (ризик низький), то ризик не виявлення він повинен оцінити як високий і загальний ризик аудиту теж як високий. Це тому, що існує вірогідність, що аудитор значно покладається на позитивну оцінку контролю та зовнішнього економічного та правового середовища і може припуститися помили обираючи контрольні процедури перевірки або не звертати уваги на значущі невідповідності.

За МСА 315, п.100. **аудитор повинен** виявити і оцінити ризик суттєвого викривлення на рівні фінансових звітів і на рівні твердження за класами операцій, залишками на рахунках та на рівні розкриття інформації. Для цього **аудитор повинен**:

о Через розуміння суб'єкта господарювання, його бізнес-середовища, функцій та процедур контролю, пов'язаних з ризиками, розгляд класів операцій, залишків на рахунках та розкриття інформації у фінансових звітах - визначити ризики суттєвого викривлення;

о Виявити (оцінити) вплив ризиків на твердження та шляхи і значущість такого впливу;

о Визначити вірогідність суттєвих викривлень у фінансових звітах, спричинених ризиками.

Щоб чітко визначити ризики викривлень слід розуміти, про які твердження іде мова у МСА 315.

При отримання доказів аудитор може використовувати певні твердження.

Ця дефініція стосується відповідальності управлінського персоналу, який, у пояснення до фінансової звітності вказує на те, що звітність справедливо та достовірно відображає (в усіх суттєвих аспектах) результати діяльності об'єкта перевірки, явно чи не явно робить твердження для третіх осіб щодо тверджень самої фінансової звітності.

Аудиторів слід докладно використати твердження щодо класу операцій, залишків на рахунках бухгалтеру, подання та розкриття інформації з метою сформулювати основу для оцінки ризиків суттєвого викривлення. МСА 500 поділяє твердження, які використовує аудитор на наступні категорії (див. табл. 4).

Таблиця 4

КАТЕГОРІЇ ТВЕРДЖЕНЬ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЄ АУДИТОР

Твердження щодо класів операцій та подій за період, що перевіряється	Твердження про залишки на рахунках бухгалтеру на кінець періоду, що перевіряється	Твердження про подання та розкриття інформації
1	2	3
НАЯВНІСТЬ: операції та події відбулися та стосуються об'єкта перевірки	ІСНУВАННЯ: активи, зобов'язання та частки участі у капіталі існують	НАЯВНІСТЬ, ПРАВА ТА ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: Події та операції, інформація про які розкрита, відбулися та стосуються об'єкта перевірки
ПОВНОТА: відображено всі операції та події, які повинні бути відображеними у звітності	ПРАВА ТА ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: об'єкт перевірки утримує або контролює права на активи а зобов'язання є зобов'язаннями	ПОВНОТА: включено розкриття всієї інформації, яка повинна бути у фінансовій звітності

	об'єкта	
ТОЧНІСТЬ: суми та інші дані, які стосуються відображених у звітності подій та операцій, відображені належним чином	ПОВНОТА: відображено всі активи, зобов'язання та частки участі, які мають бути відображені у звітності	КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ЗРОЗУМІЛІСТЬ: Фінансова інформація подана та визначена відповідним чином
ВІДСІЧЕННЯ: операції відображено у відповідному звітному періоді	ОЦІНКА ВАРТОСТІ ТА РОЗПОДІЛ: активи, зобов'язання та частки участі в капіталі включено у відповідні форми звітності а корегування відображені відповідним чином.	ТОЧНІСТЬ ТА ОЦІНКА ВАРТОСТІ: Інформація розкрита достовірно та у відповідних сумах.
ВІДПОВІДНІСТЬ (ОБЛІКОВА): операції та події відображено на відповідних рахунках бухгалтеру.		

МСА дають і перелік способів, використовуючи які аудитор отримує необхідні докази щодо тверджень звітності та суттєвих викривлень в ній (див. рис. 3)

Перевірка записів або документів.

Вона складається з дослідження документів та записів у них, як внутрішніх так і зовнішніх та на будь яких носіях. Зазвичай документи та записи перевіряються на *санкціонованість, доказовість, юридичну силу.*

Перевірка матеріальних активів.

Це фізична перевірка активів у місцях їх зберігання. Може здійснюватися шляхом організації інвентаризації, участі у інвентаризації, огляді, контрольного переважування, перемірювання, заміру тощо, фізичної ідентифікації (визнання).

Спостереження.

Суцільне або вибіркове дослідження інформації та її носіїв. Здійснюється шляхом вивчення записів, документів, нагляду за діями персоналу, спостереженням за операціями (відвантаження, контроль вивозу за територію тощо).

Запити.

Це процес звернення за інформацією до обізнаних осіб суб'єкту господарювання, що перевіряється або то контрагентів такого суб'єкту. Запит сам по собі як правило не дає достатні аудиторські докази для виявлення викривлень суттєвого характеру, тим паче для підтвердження думки про ефективність системи внутрішнього контролю. Але запит несе силу певного аргументу при формуванні доказів для аудиторського висновку. Запити обов'язкові для отримання доказів щодо судових справ та претензій, Аудитор повинен отримати письмовий дозвіл від управлінського персоналу на зв'язок з юристом. Бажано отримати інформацію від юристів до формування аудиторського висновку.

Підтвердження.

Це особливий тип запитів. Він використовується тоді, коли виникає потреба мати впевненість щодо пояснень управлінського персоналу чи існуючих умов безпосередньо від третьої сторони. (наприклад - підтвердження умов комерційних угод або "побічних" угод, підтвердження дебіторської заборгованості або умов позики, тощо).

Перерахування.

Це перевірка арифметичної точності записів у документах. Предметом перерахунку можуть бути не тільки паперові документи а і записи у файлах на машинних носіях інформації. До речі перерахування можна застосовувати (коллагія) для розгортання сальдо синтетичних рахунків до сальдо рахунків аналітичного обліку.

Повторне виконання.

Полягає у незалежному виконання аудитором процедур чи заходів контролю, які або виконувалися раніше персоналом об'єкта перевірки або системою його внутрішнього контролю, наприклад: складання прогностного балансу, класифікація дебіторів за термінами заборгованості, визнання активів тощо.

Аналітичні процедури. Це по суті процедури порівняння, перш за все економічно та фінансового аналізу, аналізу відповідності фактичного стану прогнозам, аналізу реальності та досягнення прогнозів та кращих оцінок, тощо. Слід зауважити, що базовий методичний прийом аналізу - порівняння, практично присутній в усіх аудиторських процедурах.

Виходячи з виконаних аудиторських процедур та доказів, що отримані, аудитор повинен оцінити, чи залишилися відповідними оцінки ризику суттєвого викривлення. Аудитору слід зробити висновок, чи були отримані достатні та відповідні аудиторські докази для зменшення ризику суттєвого викривлення. *Таке судження певним чином залежить від таких чинників, як:*

^ Значущість можливого викривлення (самостійно або в сукупності з іншими) в твердженнях Х звітності

^ Ефективність дій внутрішнього контролю та аудиторських процедур

^ Набутий аудитором попередній досвід

^ Результати процедур

^ Джерела та достовірність інформації

^ Переконалівість отриманих доказів

^ Розуміння бізнесу та самого суб'єкта господарювання, що перевіряється.

Схематично процес отримання доказів може мати наступний вигляд (див. рис. 4)

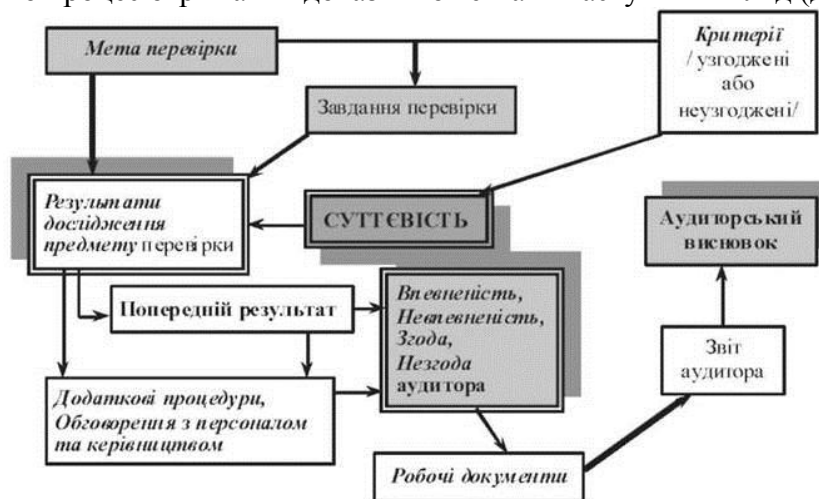

Рис. 9.4. Процес отримання доказів